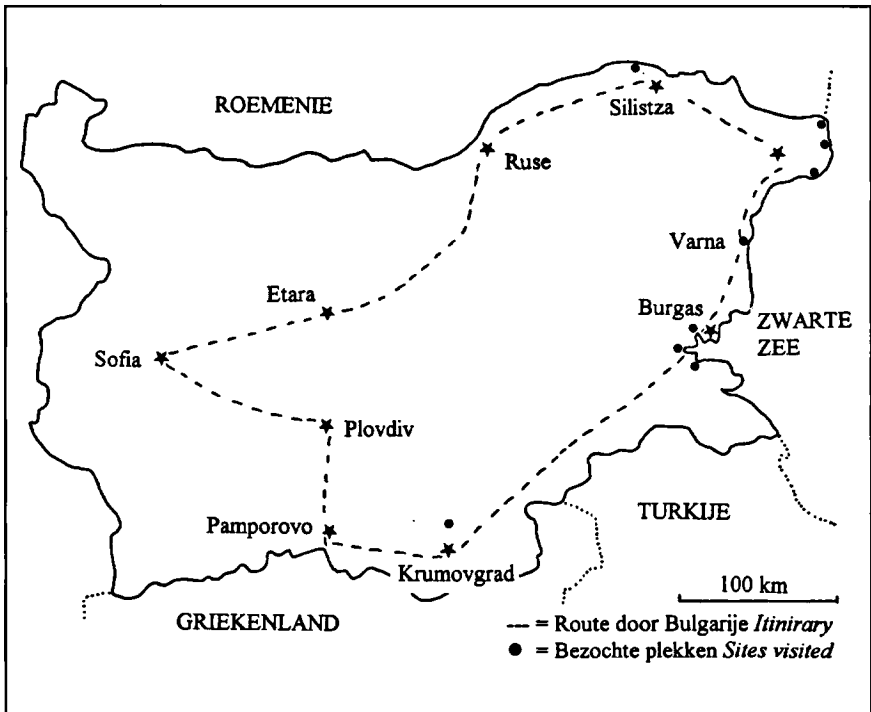

Roofvogels in Bulgarije: vroeger en nu

Gerard L. Ouweneel

Tijdens een tiendaagse reis door Bulgarije in juni 2001 (Figuur 1), hartje broedseizoen dus, namen de deelnemers 21 soorten roofvogels waar. Daarbij waren drie soorten gieren en zes soorten arenden. Deskundige gids van de groep was Nicolai Dilchev, en omdat deze in zijn functie als gids het gehele land bereist, met enige autoriteit in staat tot geven van een oordeel. Gelet op het aantal waargenomen soorten en ook omdat Dilchev zich voorzichtig positief uitsprak over de ontwikkelingen bij enkele soorten arenden en gieren in Bulgarije, was het zinvol eigen ervaringen te vergelijken met de informatie uit de literatuur.

Met behulp van Mountfort (1962), Bijleveld (1974), Génsbøl (1984) en Heath *et al.* (2000) is een overzicht samengesteld van een halve eeuw Bulgaarse roofvogelhistorie (Tabel 1).

Figuur 1. Reisroute in Bulgarije, met aanduiding van locaties waar veel waarnemingen werden gedaan. *Itinerary in Bulgaria, with main sites visited.*

De auteurs geven per soort de broedstatus zoals deze op moment van publicatie van de studies viel te achterhalen. Dat daarbij herhaaldelijk dezelfde bronnen opduiken, is niet te vermijden in een natie waarin ook thans nog weinig sprake is van gedegen populatieonderzoek aan (roof)vogels.

Tabel 1. Status van broedende roofvogels in Bulgarije volgens Mountfort (1962), Bijleveld (1974), Génsbøl (1984) en Heath *et al.* (2000): - = niet genoemd, ? = broeden onbekend, + = broedvogel met onbekende status, 0 = verdwenen, 0? = waarschijnlijk verdwenen, A = zeer schaarse broedvogel, B = schaarse broedvogel, C = algemene broedvogel, PM = doortrekker. *Breeding status of birds of prey in Bulgaria according to Mountfort (1962), Bijleveld (1974), Génsbøl (1984) and Heath et al. (2000):* - = not mentioned, ? = breeding unknown, + = breeding in unknown numbers, 0 = lost as breeding bird, 0? = probably lost as breeding bird, A = rare breeding bird, B = scarce breeding bird, C = abundant breeding bird, PM = passage migrant.

Soort Species	Mountfort	Bijleveld	Génsbøl	Heath <i>et al.</i>
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	?	+	C	50-100
Zwarte Wouw <i>Milvus migrans</i>	+	+	+	40-60
Zeearend <i>Haliaeetus albicilla</i>	?	0?	2-3	2-6
Aasgier <i>Neophron percnopterus</i>	?	>50	>50	100-150
Vale Gier <i>Gyps fulvus</i>	-	0	0	12-14
Monniksgier <i>Aegyptius monachus</i>	-	0	1-2?	0-2
Slangenarend <i>Circaetus gallicus</i>	?	?	C	50-70
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	+	C	100	30-50
Grauwe Kiekendief <i>C. pygargus</i>	?	?	1-2	30-60
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	+	A	A	100-1000
Sperwer <i>A. nisus</i>	?	B	A	1000-3000
Balkansperwer <i>A. brevipes</i>	-	+	A	20-100
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	+	+	A	500-1000
Arendbuizerd <i>B. rufinus</i>	-	+	A	200-300
Schreeuwarend <i>Aquila pomarina</i>	+	+	+	60-120
Keizerarend <i>A. heliaca</i>	?	0	10	20-25
Steenarend <i>A. chrysaetos</i>	?	+	200	130-140
Dwergarend <i>Hieraetus pennatus</i>	?	B	A	30-60
Havikarend <i>H. fasciatus</i>	-	-	-	1-5
Visarend <i>Pandion haliaetus</i>	PM	-	-	3-5
Kleine Torenvalk <i>Falco naumanni</i>	+	?	A	1-5
Torenvalk <i>F. tinnunculus</i>	+	+	C	1000-5000
Roodpootvalk <i>F. vespertinus</i>	PM	?	A	100-200
Boomvalk <i>F. subbuteo</i>	?	+	A	100-500
Saker <i>F. cherrug</i>	?	+	30-50	30-40
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	-	A	A	30-60
Lannervalk <i>F. biarmicus</i>	-	-	?	-

Tijdens de ongeveer 40 jaar tussen Mountfort en Heath *et al.* waren er wél aanzienlijke vorderingen. Mountfort moest het laten bij de aanduiding 'al dan niet broedend', met

veel vraagtekens. Met uitzondering van talrijke soorten als Buizerd, Havik, Sperwer en Torenvalk, kunnen Heath *et al.* 40 jaar later bij de meeste soorten de populatieschattingen binnen redelijke limieten houden. In die periode kwam vast te staan dat Bulgarije broedende Visarenden, Havikarenden en Roodpootvalken binnen de landsgrenzen heeft. Van Bruine Kiekendief en Slangenarend moest de status in negatieve zin worden bijgesteld, van andere soorten in positieve zin. Zijn dit werkelijke populatieveranderingen of speelt het krijgen van beter inzicht een rol? Het laatste is het waarschijnlijkst. Tijdens onze rondreis bracht Nicolai Dilchev naar voren dat Bulgarije slechts een handjevol veldornithologen telt, waardoor aan de avifauna in grote delen van de natie en met name in het westen, dus tegen Macedonië aan, nog veel valt te onderzoeken. Zo bevestigde hij het broeden van de Lannervalk in Bulgarije, iets wat al gesuggereerd werd door Génsbøl (1984), en liet hij doorschemeren de 20-25 paren Keizerarenden (Heath *et al.* 2000) als een minimum te beschouwen. Over deze soort sprekend viel veel negatiefs te beluisteren over buurland Griekenland. Bulgaarse Keizerarenden zakken 's winters af naar de Griekse delta's, waar ze te duchten hebben van geweerdragers. Optimistische geluiden waren er echter over de Grauwe Kiekendief, die goede tijden doormaakt in de Dobrogea met zijn enorme akkerbouwpercelen. Na de politieke omwenteling van begin jaren negentig werd ook hier het kolchozenstelsel aan de kant gezet. De plaatselijke boeren hebben de grootschalige landbouw (nog?) niet opgepakt. Op braakliggende percelen broeden in toenemende mate Grauwe Kiekendieven.

Gieren

De in 1960 door Guy Mountfort en zijn vrienden ondernomen reis voerde langs delen van de Donau met het Srebarnameer, langs de Zwarte Zeekust, en daarna deels door de Rhodopibergen. In 2001 ging de juniereis langs dezelfde bestemmingen, te beginnen in de Rhodopibergen en vandaar noordwaarts (Figuur 1). Mountfort toonde zich destijds pessimistisch over de toekomst van pelikanen, grote roofvogels, grote trappen en zoogdieren. Zodra aan het begin van de 20ste eeuw het geweer ruim beschikbaar kwam, begon de roofvogelslaching, met aansluitend de grootscheepse campagnes tegen wolven onder gebruikmaking van strychnine. Die acties deden de grote roofvogels de das om. Toen Mountfort *c.s.* Bulgarije bezochten, waren die campagnes nog aan de gang en zelfs thans zijn deze niet helemaal van de baan (mededeling N. Dilchev). Uit door Bijleveld (1974) aangehaalde auteurs uit de late 19de eeuw komt naar voren welk roofvogeldrama zich tussen c. 1890 en 1970 in Bulgarije afspeelde. Ondanks de al gesignaleerde achteruitgang spraken de onderzoekers over de aanwezigheid van duizenden paren Keizerarenden in Bulgarije. In 1970 concludeerde Bijleveld echter 'uitgestorven'.

Monniks- en Vale Gier blijven onvermeld in Mountforts' overzicht, al suggereerde de auteur dat deze soorten wellicht in de Rhodopibergen voorkwamen. Ruim tien jaar later beoordeelt Bijleveld beide soorten als verdwenen. Nadien kwam in het Griekse deel van de Rhodopi schoksgewijs roofvogelbescherming op gang, in de streek van Dadia, waarbij de nadruk kwam te vallen op Monniksgier en Vale Gier, compleet met 'gierenrestaurants'. Dit zijn vaste plekken waar dode dieren worden neergelegd voor

aaseters. Bij de nog aanwezige restbestanden sloegen de maatregelen aan. Vanuit Griekenland passeren gieren de grens met Bulgarije, waar in 1993 voor het eerst een paartje Monniksgieren een jong grootbracht. In het Dadiareservaat zelf broedden dat jaar 18 paren Monniksgieren.

Foto 1. Landschap bij Krumovgrad in Zuid-Bulgarije, met rotspunt op plateau waar kadavers worden uitgelegd voor gieren (Gerard Ouweneel). *Landscape near Krumovgrad in southern Bulgaria, where carcasses are provided for vultures (as on the rocky outcrop shown in the picture).*

Voorjaar 1995 kwamen in NO-Griekenland vlakbij de Bulgaarse grens door vergiftiging 7 Monniksgieren en 1 Steenarend om. Ondanks zulke tegenvallers zijn er aanwijzingen dat beide soorten langzaam uit het dal komen. Op 15 juni 2001 zagen wij in de Rhodopi boven de westelijker gelegen Trigrad Gorge een Vale Gier en een Monniksgier. Dilchev verklaarde hier nog nooit een Monniksgier te hebben gezien. Twee dagen later postten wij een aantal uren in de buurt van Krumovgrad, tegen de Griekse grens, bij een voederplaats (Foto 1). In de loop van 3.5 uur telden wij tenminste 6 Monniksgieren, waaronder onvolwassen vogels, 20-30 Vale Gieren, 8 Aasgieren en 1 subadulte Keizerarend. Dilchev verzekerde ons dat er in Bulgarije in de zomer van 2001 tenminste 1, en mogelijk meer paren Monniksgieren broedden.

Aantallen

Met in ieder geval 26 broedende roofvogelsoorten schaaft Bulgarije zich bij de roofvogelrijkste naties van Europa. Met de aantallen is het minder florissant gesteld. Weliswaar was de rondreis van juni 2001 niet specifiek roofvogelgericht, maar zelden kregen we de indruk door een land te reizen waarin het miegelde van de roofvogels. Bijna integendeel (Tabel 2).

Tabel 2. Waargenomen roofvogels in Bulgarije tijdens reis van 14 juni 2001 tot en met 23 juni 2001. *Number of birds of prey observed in Bulgaria during a trip from 14-23 June 2001.*

Soort <i>Species</i>	Aantal waargenomen <i>Number observed</i>	Aantal dagen <i>Number of days observed</i>
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	10	3
Zeearend <i>Haliaeetus albicilla</i>	1	1
Aasgier <i>Neophron percnopterus</i>	11-13	2
Vale Gier <i>Gyps fulvus</i>	26-36	3
Monniksgier <i>Aegypius monachus</i>	7	2
Slangenarend <i>Circaetus gallicus</i>	6	4
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	c. 10	3
Grauwe Kiekendief <i>C. pygargus</i>	3	1
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	2	2
Sperwer <i>A. nisus</i>	2	2
Balkansperwer <i>A. brevipes</i>	3	1
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	c. 65	10
Arendbuizerd <i>B. rufinus</i>	8	5
Schreeuwarend <i>Aquila pomarina</i>	4	2
Keizerarend <i>A. heliaca</i>	5	3
Steenarend <i>A. chrysaetos</i>	1	1
Dwergarend <i>Hieraetus pennatus</i>	3	3
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	c. 45	9
Boomvalk <i>F. subbuteo</i>	5	4
Saker <i>F. cherrug</i>	1	1
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	4	3

Een goede dag was 17 juni, toen gepost werd bij de voederplaats. Ook 18 juni, tijdens de rit Krumovgrad-Burgas, leverde aardig wat roofvogels op, te weten 1 Wespendief, 3 Grauwe Kiekendieven (de enige), 1 Havik, nogal wat Buizerds en Torenvalken, en verder Arendbuizerd, Schreeuw- en Dwergarend, en Boom- Slecht- en Sakerval, van ieder steeds 1 exemplaar. Roofvogelrijk zijn de merengebieden ten zuiden en oosten van Burgas, waar wij op 19 juni 4 Wespendieven, 1 Zee- (broedvogel), 2 Slangen-, 3 Schreeuw-, 1 Keizer- en 1 Dwergarend zagen.

Van de 26 in Bulgarije broedende soorten kruisten 21 het pad (Tabel 2). Zwarte Wouw en Roodpootvalk zijn de wat talrijkere soorten die ontbraken. De status van de Balkansperwer is pas recent wat helderder geworden; wij zagen ze op 22 juni nabij Kavarna, een bekende broedlocatie. Dat Bulgarije qua roofvogeldichtheid niet uitzon-

derlijk aan de weg timmert, valt ook af te leiden uit Tabel 2. Want vergelijken wij de populaties van de vier talrijkste broedvogels van de natie (Havik, Sperwer, Buizerd en Torenvalk) met die van Nederland, dan komt het viermaal zo grote Bulgarije er maar bekaaid af. En dat geldt evenzeer voor Wespendif, Bruine Kiekendif (opvallend schaars in Bulgarije) en Boomvalk. Dat neemt niet weg dat wij in onze sas kunnen zijn met de tussen 1962 en 2000 toegenomen kennis over hetgeen Bulgarije aan roofvogels huisvest. En vooral met de tot voorzichtig optimisme stemmende gang van zaken bij gieren en arenden.

Summary: Birds of prey in Bulgaria: then and now

At present, at least 26 raptor species are breeding in Bulgaria. There is still a lack of basic information on raptors in the country, despite the fact that much more data became available on population sizes of individual species since the 1960s (Table 1). Around 1960 Black Vulture, Griffon Vulture and Imperial Eagle were thought to be extinct as breeding birds in Bulgaria. After establishment of the Dadia Forest Reserve in neighbouring Greece, and some recovery of both vulture species in that area, Griffon Vultures and Black Vultures crossed the border and started to breed again in the Bulgarian Rhodopi mountains.

During a trip through Bulgaria in June 2001 21 species of bird of prey were observed (Fig. 1, Table 2). Despite the high species diversity in Bulgaria, rather small numbers of raptors were observed during daytime trips, probably due to poor densities of most species as compared to Western European countries.

Literatuur

- Bijleveld M. 1974. Birds of prey in Europe. Macmillan Press Ltd., London.
- Génsbøl B. 1984. Birds of Prey of Britain and Europe, North Africa and the Middle East. Collins, London.
- Heath M., Borggreve C. & Peet N. (eds.) 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 10), Cambridge.
- Iankov P. 1996. Where to watch Birds in Bulgaria. Pensoft, Sofia.
- Mountfort G. 1962. Portrait of a river: the wildlife of the Danube, from the Black Sea to Budapest. Hutchinson & Co., London.
- Tewes E., Sánchez J.J. & Bijleveld van Lexmond M. 1996. Black Vulture Conservation in Europe. Progress Report 1993-95. Black Vulture Conservation Foundation, Palma de Mallorca.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam (ouweneel@introweb.nl)